

Protest og pral. Blokken i dansk raplyrik

Navne skaber betydning og identitet for dem, de bruges om. Min afhandling handler om de navne og ord, danske rappere sætter på deres hjemsteder, som ofte er blevet kaldt 'ghettoer', 'parallelsamfund' og meget andet. Ved at læse og lytte til raptekster – nutidens nok mest udbredte form for lyrik – bidrager min forskning til at belyse en aktuel kamp om dansk selvforståelse og sammenhængskraft.

"Det er stenørkener uden forbindelseslinjer til det omgivende samfund", sagde daværende statsminister Lars Løkke Rasmussen i en tale til Folketinget i 2010 – samme år, som regeringen fremsatte tiltag som den årlige ghettoliste og forslag om nedrivninger for at komme områdernes problemer og isolation til livs. Den danske brug af ghettobegrebet indebærer en entydig kobling af sociale problemer i almene boligområder og ikke-vestlig indvandring, særligt fra muslimske lande. Ghettoen er et sted, "hvor de danske værdier tydeligvis ikke længere er bærende", herunder "frihed til forskellighed, ansvar for det fælles, respekt for samfundets love, ytringsfrihed, lige muligheder for mænd og kvinder", som Løkke sagde i sin tale. Skiftende regeringer har haft en klar idé om, hvad en ghetto er, hvilket også afspejles af ghettolisten (kaldet 'liste over parallelsamfund' siden 2021), der kategoriserer boligområder ud fra beboernes etniske sammensætning, beskæftigelsesprocent, uddannelsesniveau, indkomst og straffehistorik. Men det kulturelle landskab rummer også andre billeder af områderne.

I de samme år som ghettoen er blevet en officiel politisk realitet og en ramme for kontroversielle integrations- og omdannelsesindsatser, har dansk populærmusik været domineret af artister, der rapper om områderne fra et subjektivt perspektiv på gadeplan i modsætning til det politiske blik oven- og udefra. Gilli fra den københavnske vestegn har været den mest streamede artist på Spotify i Danmark syv år i træk; Tessa – også fra "Blæstegen" – har holdt DR Deadlines nyhedstale, og nationalmediet har fulgt rapperen i dokumentarserierne *Tessas Hævn* og *Tessas Succes*; Albertslund-bandet Suspekt har spillet en solokonzert i nationalstadionet Parken; og iranskfødte Sivas fra Brøndby Strand modtog i 2014 kulturprisen Polka Verner Legatet med Klaus Rifbjerg for at markere deres indflydelse på det danske sprog. Dermed synes boligområderne faktisk at stå centralt i vores fælles kultur, trods forestillingen om parallelsamfund uden for lands lov og ret. I min forskningspraksis bruger jeg betegnelsen 'blokken', fordi den er udbredt blandt danskere rappere, der ofte bruger den til at henvise til deres områder med en hjemlig, fortrolig tone, og fordi 'blokken' peger på områdernes konkrete udseende med en større neutralitet end 'ghetto' eller 'parallelsamfund', der betoner social og etnisk andethed. Med dens store kulturelle gennemslagskraft er rapgenren en betydningsfuld deltager i den kollektive samtale og forhandling om, hvad blokken er, og på den baggrund har jeg i mit ph.d.-projekt undersøgt forskningsspørgsmålet: Hvordan fremstilles blokken i dansk raplyrik (ca. 2000-2023), herunder forholdet mellem sted, klasse, køn og etnicitet?

Felt og fremgangsmåde

I min afhandling har jeg analyseret en empiri bestående af ca. 130 danske rapsange, albums og musikvideoer, der tematiserer blokken som sted. Mit fagområde er litteraturvidenskab, hvor den skandinaviske forskning i rap de seneste 20 års tid har fokuseret på at udvikle metoder til at analysere rap som en mundtlig ordkunst, hvor især rim og rytme er vigtigt, og at forstå skandinaviske rappers brug af genretræk fra en amerikansk kontekst, herunder traditionen for at positionere sig i den sociale udkant og ophøje sit *'hood*. Efter feltets afdækning af disse formelle og genremæssige forhold har jeg med min afhandling ønsket at bidrage med en undersøgelse af en stor samling sange om et centralt tema – blokken – med fokus på, hvordan genrens forhold til dette sted udvikler sig gennem ca. 25 år.

Med min baggrund i litteraturvidenskaben er jeg især trænet i *læsning*, men i arbejdet med raplyrik er jeg også blevet bevidst om vigtigheden af *lytning*, når en sangs betydninger skal undersøges. Hvordan en rapper leverer sine rim – hvordan stemmen lægger sig i lydbilledet og især stemmens rytmiske *flow* imod det grundlæggende beat – er afgørende for udtrykket. Afhandlingens metodiske tilgang forener derfor redskaber fra litteraturvidenskab (tekstanalyse, f.eks. af ordspil, rim og selv-fremstilling), musikvidenskab (rytmeanalyse) og kulturstudier (teorier om forholdet mellem mennesker og steder, køn, klasse og etnicitet). Dermed har min ambition været at tilgå rapsange som en helhed af lyd, lyrik og kunstnerisk performance og at forstå sangenes betydninger i en bredere social, kulturel og politisk kontekst, især diskussionen af, hvilken slags sted blokken er. I mine analyser sammenholder jeg derfor sangene med en grundigt udfoldet kontekst, bl.a. bestående af de politiske diskurser og indsatser imod ghettoisering, lokale forhold og kendetegn (Trillegården i Aarhus, Vollsmose i Odense, Nørrebro i København osv.), hiphop som internationalt kulturfænomen og skildringer af livet i danske betonblokke i andre medier som skønlitteratur, film og TV.

Afhandlingens fund

Min forskning viser, at dansk rap især indskrives sig i vores fælles fortælling om blokken gennem udtryksmåderne *protest* og *pral*: Med brug af genrens særlige virkemidler – flow, rim, ordspil og selvfortælling – praler danske rappere af deres egne sproglige evner, deres livsstil og de steder, de kommer fra, i samme bevægelse som de protesterer imod marginalisering og stigmatisering i et klasseopdelt samfund. Dermed er raplyrikken en udtryksform i det kulturelle landskab, hvor blokken er et sted, man kan være stolt af at komme fra – samtidig med at genren også udtrykker nogle af de problematiske sider, som den politiske ghettodiskurs rummer, f.eks. hård maskulinitet, bandekriminalitet og modkultur.

Kapitlerne i min afhandling afdækker strømninger og tendenser i dansk rap om blokken. I slut-1990'erne og start-2000'erne etablerer Aarhus V-rappere som L.O.C. og Marwan og førnævnte

Suspekt blokken som et hårdt, marginaliseret sted i dansk rap. Fra at toneangivende rappere primært har haft et ironisk forhold til forestillingen om danske ghettotilstande, tager Aarhus V- og Albertslundrapperne identiteten som samfundets farlige *andre* på sig med alvor. Ved at iscenesætte sig som udgrænsede og hårdkogte 'stoddere', 'proletarer' og 'perkere' – danske versioner af amerikanske forbilleder – spiller de altså med på offentlighedens forestillinger om blokken som en trøstesløs betonørken, men vender skræmme- eller offerfortællingen til en stilistisk og diskursiv styrke.

I begyndelsen af årtusindet står et band som Outlandish for en mere politisk bevidst fremstilling af blokken, hvor de søger at nedbryde grænsen mellem blokken og majoritetssamfundet ved at blande diverse sproglige og musikalske elementer og derved udtrykke blokkens mange forskellige kulturer og hverdagsliv. I en sang sammenligner Outlandish deres Brøndby Strand med den fiktive by Pleasantville; godt nok sidder der alkoholikere på blokkens bænke, men derudover er stedet en ordinær forstad i velfærdsstaten, hvor almindelige mennesker udlever dagligdags erfaringer med kærlighed, familie og tilhørsforhold til flere kulturer. I dansk rap hører vi altså både en fremstilling af blokken som det *andet* sted, der er lukket og afvigende i forhold til det omgivende samfund, og blokken som et *hybridt* sted, der udgøres af mange former for liv og er forbundet med omverdenen.

I første halvdel af 2010'erne bryder en række københavnske artister igennem med en rapstil, der især er kendetegnet ved at bruge multietnisk slang til at udtrykke erfaringer og fællesskaber fra det, de ofte kalder *gaden* – et eksklusivt sprogligt og socialt rum. Sivas og Gillis storhit "d.a.u.d.a" fra 2013 er begyndelsen på gennembruddet, og indforståede linjer som "Shots til mit hoved, og det' uden en dabanja / Booze i mit blod, så vi kaster med para" afgrænser på den ene side gadens og blokkens fællesskab fra majoritetslytteren. På den anden side er rimenes kreative klange inviterende for den udefrakommende lytter, og sangen blander faktisk snæver slang med gammeldanske idiommer som "dit og dat", mens titlen refererer til en sang af Gasolin' fra 1972. På den måde knytter gaderapperne sig faktisk til dybe rødder i dansk kultur og appellerer til en slags omvendt integration: Det her er lyden af dansk i dag, og nu er det majoritetsdanskernes opgave at forstå blokkens sprog – ikke omvendt.

Siden gaderappernes gennembrud står hiphop centralt i dansk populærmusik og udvikler sig i en række stilistiske retninger, der har betydning for repræsentationen af blokken. Jeg argumenterer for, at gaderappen udvikler sig i to spor fra midten af 2010'erne: et *voldeligt* og et *inderligt*. Det voldelige udviklingsspor består i brugen af nye, tiltagende hårde virkemidler til at iscenesætte erfaringer fra blokken. Rappere som Jamaika, Shooter Gang og Chatle bruger virkelighedseffekter og personlige erfaringer i fremstillingen af kriminalitet og urban bandevold. Musikken skaber stærke reaktioner i offentligheden, f.eks. kalder Inger Støjberg i 2020 Chatles musikvideo til "Sort På Sort" for "ren rekruttering, fordi man netop viser, at man er en stærk gruppe, hvor der er penge og skydevåben involveret". I min analyse af rap som en kunstnerisk udtryksform argumenterer jeg derimod for, at det, der i sange og musikvideoer kan fremstå som en direkte forbindelse mellem rap og virkelig vold,

især må forstås som en kunstnerisk afsøgning af nye måder at give form til rapgenrens kriterie om autentisk og provokerende selv- og stedsfremstilling.

Hvor rapperne i det voldelige udviklingsspor fremstiller en dystre mangel på social mobilitet og forandring, handler det inderlige udviklingsspor om at bevæge sig ud af blokken. I midten af 2010'erne indtager gaderappere som Gilli, Sivas og Branco et mere hybridt maskulint udtryk, der er sammensat af både hårde, traditionelle og bløde, reflekterede træk, samtidig med at de rapper om at lægge blokkens vold bag sig. I disse og følgende år debutterer Lamin, Artigeardit, D1MA og Lay med en hybrid maskulinitet og tematisering af psykisk sårbarhed som et selvbevidst udgangspunkt. Ud over nye måder at forme genrens forventninger om autentisk selvfremstilling på kan den hybride maskulinitet forstås i lyset af genforhandlingen af maskulinitet efter MeToo. De inderlige rappers repræsentation af blokken indebærer en ambivalens, i og med at de forbinder stedet med den vold, som de nu tager afstand fra, samtidig med at de fortsat udtrykker loyalitet over for hjemstedet med henblik på at positionere sig som *ægte*. Dermed forbindes blokken fortsat med vold, men rapperne stiller sig samtidig frem som stedets repræsentanter og udvider billedet af blokkens kønsidentiteter, sprog og erfaringer fra det hårdt stereotype til det mere sammensatte og nuancerede.

Nye nuancer kommer der også omkring 2020, da Tessa og Yakuza bryder igennem med et ekspressivt feminint udtryk, som reviderer den mandlige dominans i genren. Især Tessa bruger en Vestegnæstetik, dvs. et 'kunstigt' kønsudtryk, der med et middelklasseblik traditionelt kan opfattes som overdrevet og vulgært, men som tilføjes en anden status i Tessas selvfortælling og rapstil, hvor hun bruger en typisk mandligt kodet attitude og retorik til at etablere en kraftfuld kvindelig position. Dansk rap byder dermed på en rig og interessant forestillingsverden om blokken og spiller både med og imod gængse fordomme om de liv, der leves i områderne.

Projektets videre liv

Efter mit ph.d.-forsvar har jeg holdt en række foredrag på gymnasier og sammen med eleverne kastet et fagligt reflekterende blik på en genre, de allerede er meget fortrolige med. Jeg har også været ekstern redaktør på gymnasielærebogen "Det' ik' bare rap" for at understøtte det faglige engagement med rap og i det hele taget gymnasieelevers interesse for lyrik. Udover en artikel i en skandinavisk antologi om klasselitteratur er jeg i gang med at omskrive afhandlingen til en bog, der skal formidles til et bredere publikum end universitetsverden. På længere sigt kan afhandlingen komme til at deltage i bevaringen af et stykke dansk kulturarv, nemlig nogle sange og erfaringer fra steder, der er i konstant og konkret omdannelse, bl.a. i form af nedrivninger af boligblokke og genhusning af beboere. Afhandlingen vidner om et stykke kultur- og litteraturhistorie, hvor nogle steder, der blev bygget af og inden for velfærdsstaten, kom til at stå som modbillede til selve denne stat – og hvor rappere, der indgår i denne forhandling, leger med sproget og udfordrer vores forestillinger om livet på blokken.